

ФАНТАСТИЧНІ СКЛАДНИКИ ОБРАЗНОЇ СИСТЕМИ У КАЗКАХ ВАСИЛЯ МИСИКА

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 1 (51)

УДК 130.2:821.161.2-343Мисик(045)

DOI: 10.24144/2663-6840/2024.1(51).32–38

Соловйова Ю. Фантастичні складники образної системи у казках Василя Мисика; кількість бібліографічних джерел – 11; мова українська.

Анотація. Статтю присвячено аналізу місця і ролі фантастичних складників образної системи у казках Василя Мисика, специфіки жанру казки саме як жанру поеми-казки у формуванні поетичної картини світу автора. Саме через казку авторові вдається розкрити етико-естетичний потенціал поезії в контексті цінностей та ідеалів, яких потребує людина. *Мета статті* полягає в тому, щоб визначити місце і роль фантастичних складників образної системи казок Василя Мисика. А також з'ясувати, як проявляється у філософській ліриці автора українська фольклорна традиція, а саме, через культивування поетом жанру віршованої казки, зокрема, в казках-поемах «Щастя» та «Гетьманівна». Крім того, одним із завдань аналізу є спроба виявити співвідношення епічного та ліричного складників художнього тексту, а також взаємопереплетіння фантастичного, соціального та психологічного як рушійної сили в розвитку сюжету та формуванні образної системи. У дослідженні специфіки жанру казки, образно-семантичного багатства поетичних текстів було використано методи концептуального та інтерпретаційно-текстового аналізу. Загальна міфопоетична картина світу ґрунтується на невід'ємності міфологічного та біографічного аспектів, що, зі свого боку, вплинуло на використання в дослідженні елементів методу біографічного аналізу. У статті проаналізовано місце і роль фантастичних складників образної системи у казках Василя Мисика. З'ясовано, як проявляється у філософській ліриці Василя Мисика українська фольклорна традиція. Показано, яким чином фантастичні складники міфологічних мотивів та образів уможливають створення етичного та естетичного ідеалу в поезії, де органічно поєднуються принципи неокласицизму та народнописемної традиції. Виявлено співвідношення епічного та ліричного складників художнього тексту. Проведене дослідження допомагає також розкрити етико-естетичний потенціал поезії в контексті цінностей та ідеалів. Результати дослідження можуть бути використані в огляді українського літературного процесу ХХ-го ст.

Ключові слова: Василь Мисик, фантастичні складники, образна система, поема-казка, фольклорна казка, поетична картина світу, літературна казка, міф, мотив, сюжет.

Формулювання проблеми. Питання місця і ролі міфологічних мотивів та образів у казках Василя Мисика є малодослідженим. Особливої уваги потребує також вивчення того, як виявляється у філософській ліриці Василя Мисика українська фольклорна традиція, а саме, через культивування поетом жанру віршованої казки.

Казка – це завжди розмова про цінності, яка набуває особливої актуальності в епоху великих потрясінь і випробувань. Для людини завжди існує небезпека підміни понять. І саме казка вчить відрізняти справжнє від несправжнього, високе від низького. Саме через казку авторові вдається розкрити етико-естетичний потенціал поезії в контексті цінностей та ідеалів, яких потребує людина.

Василь Мисик часто вдавався у своїй творчості до традиційних українських міфів, переказів, легенд. Людські долі в таких творах тісно переплітаються з долями рослин, тварин, явищами природи. В таких творах багато деталей, які натякають на певні обставини життя, долі самого поета. Форма казки, філософської притчі з часом стала однією з найулюбленіших у поетичній творчості В. Мисика. Казкові або ж фольклорні елементи, образи, мотиви зустрічаються у віршах «З Книги Царств», «Ілля», «Чорнотроп». Вони ж стали основою ліро-епічних творів «Щастя» й «Гетьманівна», які, не маючи жанрового визначення, є, по суті, поемами-казками, де своєрідно втілюється взаємодія: невербальне (підтекст) – вербальне (словесний образ) – візуальне (підсумкове охоплення зорового ряду). Можна

зрозуміти, що саме приваблює Мисика в цій не дуже поширеній у наш час літературній формі: по-перше, можливість певною мірою трансформувати елементи поетичної заостреності, афористичного вираження думки, простір для вільної фантазії. Зрештою, в поетичному контексті Василя Мисика казка втрачає будь-яку жанрову обмеженість, вона стає джерелом для могутнього потоку емоцій, сягаючи висот справжньої лірики.

Поетичні книги «Верховіття» (1963), «Чорнотроп» (1966), «Біла криниця» (1967) засвідчили нові обрії творчості поета, які спиралися саме на українську народну творчість, глибину української міфології, мовний колорит фольклору. Саме така картина світу стала підґрунтям для появи віршованих казок «Гетьманівна» та «Щастя».

Аналіз досліджень. У сучасних дослідженнях переважає думка, що суттєвою особливістю казки є здатність розважати, захоплювати, при цьому особливий акцент відводиться порівнянню специфіки фольклорної та літературної казок [Горбонос 2016, Копистянська 2002]. Багато уваги в дослідженнях жанру казки надається вивченню різниці в хронології фольклорної та літературної казки. [Копистянська 2005]. Головна мета казкаря, на думку деяких літературознавців, полягає в тому, аби розважити, а іноді й просто здивувати, вразити слухачів. Саме тому нерідко навіть цілком реальні життєві факти подаються в зовсім неправдоподібній, фантастичній формі вираження. Зазначимо, що дослідники творчості Василя Мисика здебільшого зверталися

до його поетичної та перекладацької спадщини. Жанр казки в контексті його творчої еволюції дуже рідко привертая увагу дослідників. Однак, для Мисика він аж ніяк не випадковий: адже цей жанр має невичерпні можливості виражальних засобів, саме в казці з найбільшою силою проявляється українська фольклорна традиція, міфологічні образи набувають символічного забарвлення.

Мета статті полягає в тому, щоб визначити місце і роль фантастичних складників образної системи казок Василя Мисика. А також з'ясувати, як виявляється у творчості автора українська фольклорна традиція, а саме, через культивування поетом жанру віршованої казки, зокрема, в казках-поемах «Щастя» та «Гетьманівна». Крім того, одним із завдань аналізу є спроба виявити співвідношення епічного та ліричного складників художнього тексту, а також взаємопереплетіння фантастичного, соціального та психологічного як рушійної сили в розвитку сюжету та формуванні фантастичних складників образної системи.

Методи та методика дослідження. У дослідженні специфіки жанру казки, образно-семантичного багатства поетичних текстів було використано методи концептуального та інтерпретаційно-текстового аналізу. Кожен із названих методів передбачав використання різних методик, які, в свою чергу, підпорядковувались розв'язанню конкретного дослідницького завдання. Загальна міфопоетична картина світу ґрунтується на невід'ємності міфологічного та біографічного аспектів, що, зі свого боку, вплинуло на використання в дослідженні елементів методу біографічного аналізу. Для глибшого розуміння образного світу автора долучалися також описовий метод та метод компонентного аналізу.

Виклад основного матеріалу. Форма казки, філософської притчі не була випадковою у творчості Василя Мисика. Міфологічні образи набувають символічного забарвлення, що споріднює його поезію з поетикою М. Рильського та М. Драй-Хмари. Тобто творча манера молодого автора тяжіла до неокласичної методи майстрів, які на ранніх етапах своєї творчої еволюції належали до символістів. Можна з великою долею впевненості стверджувати, що природа у творчості В. Мисика виступає не лише джерелом натхнення, але й, власне, рушійною силою творчості. Природа надихає поета на казкові образи та мотиви. Іншим важливим складником натхнення поета завжди виступала народна творчість, фольклор, міфологічна спадщина. Тому розглядати місце і роль жанру казки в поезії Василя Мисика необхідно в тісному зв'язку з його творчим використанням жанру притчі, параболи, легенди, переказу.

Василь Мисик розпочав свій творчий шлях дуже рано як член літературного об'єднання «Плуг». Прагнучи удосконалювати свою освіту, він навчався на курсах іноземних мов і літні місяці проводив у Середній Азії. У кінці двадцятих – на початку тридцятих років вийшли друком його книги: «Трави» (1927), «Блакитний міст» (1929), «Чотири вітри» (1930), «Турксиб» (1934). Безумовно, його світогляд не вкладався у вузькі рамки «Плуга».

Внутрішньо Василь Мисик тяжів до неокласиків, з котрими найближче доля звела його на Соловках. Взагалі, до арешту В. Мисика у 1935 р. було видано п'ять книжок поезій, дві книжки нарисів про Схід, книга перекладів з Роберта Бернса «Пісні та поеми» (1932), переклади творів Данієля Дефо «Пригоди Робінзона Крузо», Шарля де Костера «Пригоди Тіля Уленшпігеля», роману американського письменника Джона Дос Пассоса «1919». Поезії В. Мисика друкувалися на шпальтах «Червоного шляху», «Літературного ярмарку», «Життя і революції», «Молодняку», «Пролітфронту». До Мисикової творчості прихильно ставилися Микола Зеров, Павло Филипович, Максим Рильський, Павло Тичина. М. Зеров добірку молодого поета залучив до збірника «Сяйво».

Через трагічні випробування долі (два концтабори, роки переслідувань та відлучення від літературного процесу) Василь Мисик втратив цілі періоди життя, коли про творчість поет міг лише мріяти. Новий творчий злет розпочався з кінця 50-х, він позначений неймовірною працездатністю, натхненням. Починаючи із книжки «Вибраного» (1958), поспіль виходять поетичні збірки: «Чорнотроп» (1966), «Біля криниці» (1967), «Лан» (1970), «Берег» (1972), «Планета» (1977) та дві прозові: «Брянський ліс» (1978), «Зустрічі» (1982). Обрїй його уподобань — світова література і фольклор. Вірш «Чорнотроп» — один із найбільш цитованих творів поета. Це вірш, побудований на одній міфологемі, це типовий приклад фольклорного паралелізму: явище природи — явище людського життя:

*Неабияке в тебе щастя —
Пройшов ти погані царства:
Перше — чорне, друге — колюче,
Третє не лучче —
Сонне-сонне, дрімотне-дрімотне.
Поламав чотириста голок,
Підпираючи жовклі повіки,
Переплив
Ріки...*

[Мисик 1970, с.151].

Поетичні образи, ніби намистини, нанизуються в разочки, уважний читач вичитує з усього мовленого і недомовленого факти з біографії поета: його поневіряння, жажіття концтаборів, шляхи самовдосконалення душі. Створення образів як своєрідна фотофіксація окремих фрагментів дійсності та їх взаємодія з витворами уяви. Людське життя — річ ненадійна і крихка, людина знає, що все в її житті плинне і минує, але звикнути до такого знання важко. Комуś вдалося прожити життя без очевидних трагічних випробувань, так і не втрапивши під гнітючу тїнь смерті, а хтось, як, наприклад, Василь Мисик, мусив ще в молоді роки зазнати смертельних випробувань та небезпек.

Творча людина, яку природа надїлила живим серцем, багатою уявою, тягнеться до високого і вічного, прагне переступати межі явленого, вчиться проникати крізь грані видимого, шукаючи своє безсмертя:

*Не дожидай, щоб лїг
Снїг,*

*Щоб замерзла
На гілці роса,
Щоб вернулась
У казку краса.
Йди між капустою й кропом,
Йди молодим чорнотропом!*

[Мисик 1970, с. 152].

Звернення Василя Мисика до жанру казки цілком закономірне в контексті його творчої еволюції, адже цей жанр має невичерпні можливості виражальних засобів: казка може іноді просто здивувати читача несподіваними фантастичними пригодами героїв, вразити емоційною наснагою.

Є й інші погляди на казку, наприклад, що чарівна казка пов'язана з давнім повір'ям, релігією, міфами, обрядами, однак, ця спорідненість казки з обрядами досить хистка. Зазвичай, вона позбавлена також і релігійних функцій. Насамперед, казка споріднена з міфом, від якого вона, власне, походить.

По суті, справжня казка звільнена від релігійних умовностей, вона є витвором уяви автора, отже підлягає іншим законам функціонування. Вона в більшості випадків зумовлена певними соціальними факторами. Звернення до народної казки – це звернення до витоків людської моралі, народних уявлень про одвічну боротьбу добра і зла, життя і смерті. У неодмінній перемозі добра над злом – джерело народного духу і творчого натхнення, що зумовило появу жанру літературної казки. Вона відтворювала не тільки певні формальні ознаки народної казки як жанру, а й особливості змісту, що знаходить своє вираження саме в цій формі.

Народна казка навіть у своїх фантастичних картинах відображає характерні риси щоденного життя народу, суспільних і сімейних відносин тощо. Майже кожен казковий персонаж є носієм якоїсь однієї характерної риси: розуму, хитрості, лицемірства та ін. Казка виховує читача, навчає його формувати правильну систему цінностей, виокремлює такі риси характеру, як сміливість, мужність, людську чесність, вірність, працьовитість тощо.

Багато письменників писали літературні казки, але найбільш відомими та популярними залишаються казки Лесі Українки. У творчій спадщині поетеси можна віднайти казки для дітей і дорослих, віршовані і прозові. Вона надзвичайно вдало та майстерно переплітає в канві казки реальність і вимисел, фантазію. У казках Лесі Українки поряд із цілком реальними людськими істотами живуть фантастичні квіти («Лелія»).

До улюблених творів багатьох читачів належить також «Давня казка» Лесі Українки, класична літературна казка, де фантастичні елементи змішуються з соціальними, за допомогою чого досягається поставлена мета: перемога добра над злом, правди – над кривдою, несправедливістю. Леся Українка створила відомі драматичні твори, які водночас є казками (драма «Осіньна казка»). У доробку поетеси є твори, які вона написала спеціально для найменших читачів. Серед цих творів важливе місце посідають казки «Біда навчить», «Метелик» та інші.

У творчості Василя Мисика класичними літературними казками-притчами можна вважати дві: «Гетьманівна» і «Щастя». Це, передусім, казки для дорослих, хоча й діти читають їх залюбки. Поема «Гетьманівна» має свою оригінальну композицію, вона показує перемогу здорового народного духу над обмеженістю соціальних законів. Сюжетною особливістю цієї казки є те, що В.Мисик долучає до основного віршованого тексту також великі прозові розділи, і це не сприймається як щось штучне, навпаки, воно дозволяє розгорнути колоритні жанрові сцени, ввести виразний струмінь живої говірки, історико-культурний колорит. На таку практику додавати в прозові тексти віршовані вставки і навпаки ми натрапляємо в казках німецьких романтиків. Для них то було свідоме розмивання жанрових меж і кордонів. Мисик такої мети, очевидно, перед собою не ставив.

Василь Мисик сповідував естетичні принципи неокласиків і розхитування літературних канонів у його завдання не входило. Прозові вставки він використовував для посилення ефекту достовірності, вірогідності, згущення культурно-історичного колориту. Саме в прозових вставках з найбільшою силою відчувається присутність чогось фантастичного, неймовірного.

Фантастичним є, насамперед, момент перевтілення маленького світу, звідки походить гетьманівна, у великий, в якому живе шевчик. Неабияке значення для дослідників мовностилістичних засобів має сам вибір слова із синонімічного ряду, наприклад: «Натовпилось народу на вулиці! Всі тут: і сотник, і вїйт, і панотець, і Лейба, і хто в корчмі сидів, а там із кутків біжать – хто свитку напинає біжучи, хто шапку нагогошує, старі баби, діди повставали з призьб, дивляться з-під долоні на небувале диво, як страшний насурмлений полковник проводити за руку шевчика-голодранця до ридвана...» [Мисик 1970, с. 181–182]. Автор розгортає перед очима читача старожитню картину, наповнену історико-культурною конкретикою, предметами побуту тощо. Тобто перед читачем вибудовується своєрідний зоровий ряд візуальних образів, в яких закодовано певний зміст і який читач в міру своєї обізнаності, готовності до сприйняття має декодувати і засвоїти. Бідний шевчик-підмайстрик закохався у гетьманівну. У поемі-казці перед очима читача розгортається ряд казкових пригод, які, виявляються, насамкінець, просто сном нашого головного героя.

Василь Мисик вдало використовує художні засоби симультанного показу подій, як це було притаманно старовинному українському вертепу: великий і малий світи існують одночасно, дії в них відбуваються паралельно, але між ними є суттєва принципова різниця: у малому світі всі щасливі просто так, а у великому світі за щастя треба скласти надто високу ціну. Фантастичний світ насправді виявляється позірним і настає мить розвінчання. Країна мрії виявляється країною позіхів. Для шевчика мрія про гетьманівну була приємним сном. Хлопець прокинувся, – і все куди й поділося. Це не новий прийом. Завдяки йому автор підкреслює

радість парубка від повернення до рідного звичайного світу з дивної сторони, затишної, маленької країни, де люди маленькі, як і всі їхні життєві інтереси. Щоб звикнути жити в цьому краї та стати щасливим зі своєю гетьманівною, треба й собі перетворитися на малесеньку істоту, треба навчитися позіхати, полюбити життя, сповнене солодких позіхів... Мешканці фантастичної країни проводять із шевчиком дивні розмови, при цьому вони висловлюють задоволення своїм безхмарним щастям, коли в них немає надмірних бажань (найсильніше з них – «потягтися після позіху»). «Ми не одружуємось тому, що ми щасливі», «Закохуються тільки нещасливі люди у великому світі. Бо їм доводиться шукати абиякого щастя». Реакція шевчика по-своєму несподівана: «Я не знав, що можна так нудьгувати, поки не опинився серед щасливих людей!» [Мисик 1970, с. 189].

У поемі-казці «Гетьманівна» Василь Мисик рясно використовує прийоми іронії та гротеску. Його бурхлива фантазія знаходить нові й нові засоби виразності для зображення існування, позбавленого високої мети та високих прагнень. Вирок шевчика простий:

Який же ти придатний,

оплаканий світе!..

Хоч оплаканий,

Та не снулий!

Кожна втіха твоя

у сто крат дорожча,

Як усмішка Несміяни,

Як сонечко після дощу [Мисик 1970, с.194].

Цими рядками поет демонструє силу людяності, велич народного духу, віри в людські можливості. Поет утверджує високі душевні якості простої людини, трудівника і героя, творця всього сущого.

Якщо в поемі-казці «Гетьманівна» дії здебільшого відбуваються на тлі чогось неймовірного, фантастичного, казкового, то в поемі-казці «Щастя» всі сюжетні лінії скеровуються на тло буденності, в русло звичайного селянського життя. Можливо тому сама образна система поеми «Щастя» складніша, вчинки героїв суперечливіші, вирішення проблем іноді надто несподіване. Основною рушійною силою в цій поемі-казці виступає конфлікт між різними системами цінностей, який в контексті розгортання сюжету виростає в конфлікт батьків і дітей. Цей конфлікт заявлено вже в першому рядку:

Уперше хлопець батькові не вважив,

Забаскаличився – ні тпру, ні ну:

«Для мене щастя – каже – не в худобі,

Для мене щастя – в милій уподобі».

А був плохенький – хто ж його навразив?

А підхилився, ходив, як лін по дну»

[Мисик 1970, с.156].

Василь Мисик широко використовує лексику, яка притаманна саме селянському середовищу. Він показує світ очима селянина-батька, для якого сенс існування полягає у важкій праці заради збагачення:

Уставши рано

В загони глянув, чи скотині дано,

Двір обійшов, розпорядив людей,

Замки мацнув, узяв кийка з сіней,

За пояс поли підіткнув, на вуха

Кудлатого насунув капелюха –

Та й вирушив погідної доби

(Щоб коней не морити до сівби)

Піхотою у прохану гостину,

Поглянути, що виткалося сину

[Мисик 1970, с.161–162].

В описі образу батька ми не зустрічаємо власного Мисика ушляхетнення, ідеалізацію селянина. Таким ми бачимо старого селянина-батька на початку казки, таким постає він і в кінці оповіді:

Хотів розморщити старого лоба,

Та де ж, як ходять у бровах корови,

Коли ж у зморшках топчеться худоба,

Тяжкою тінню очі запинає,

І хто кого насе –

він сам не знає [Мисик 1970, с.165–166].

Художній замисел письменника часом стає надто заплутаним, сюжетна лінія надто розгалужується, губиться в деталях. Ясність інтерпретації утруднює посилені амбівалентність образу казкового собачати. Власне, собача і є носієм надприродних властивостей: воно знаходить скарб, приносить своїм новим господарям добробут та прихильне ставлення до них інших людей. Спершу собача з'являється несподівано, ніби випадково, ніби для заповнення якогось малозначущого епізоду. Згодом його роль і значення стають доленосними, бо воно приносить нашим героям добробут і щастя. Для батька ж воно виступає в негативній ролі, як символ нечесно нажитого багатства:

Ненадійне ж, сину, у тебе щастя!

Оце собача – не взяла б його тряся –

Або забіжить куди

у чужу господу,

або візьме та й здохне,

Тобі ж на шкоду, –

І зостанешся ти на сухому:

Без худоби, без грошей, без дому

[Мисик 1970, с.163].

Деякі дослідники творчості Василя Мисика тлумачать ставлення молодого селянина до собачати як корисливе, егоїстичне: «... виявляється, що й для нього, і для «милі уподоби» щастя все ж таки – в худобі, та ще набутій нечесним шляхом, з допомогою вірного собачати, що відшукало для них скарб. Відтепер неминуче для молодих душевне здичавіння, немає для них більшого клопоту, як зберегти несподіване «щастя». Собача набирає функцій невисипущої сторожі, яка закріплює несправедливість, підлабузника, що заспокоює хазяїв, поплічника, що дає про хазяйський добробут не за страх, а за совість» [Брюгген 2021, с. 260].

Старий батько хоче наставити дітей на шлях істини й ріже кляте собача. Батько впевнений, що таким чином щастя із собачати перейде на сина, син сам стане володарем свого щастя. Але замість вдячності він чує слова жалю: «Яке ж то щастя

– з-під ножа?» Провідні мотиви поеми «Щастя» досить прозорі й не можуть не породжувати співчуття як за своєю спрямованістю, так і за філігранністю художньої форми. Собача – вірний друг, сторож, оберіг:

*Не так затишно
У бога за пазухою,
Як батьковому синові
На хуторі
За невиспущим собачам!*

[Мисик 1970, с.163].

Коли батько приїхав до молодих, то дуже не вподобав їхній спосіб життя, залежність їхньої долі від якогось там собачати. Бо виходить, що усі тут нещасні, і лише собача ошчасливлює молодят... У голові старого селянина не вкладається, що любити можна просто так, що любляча душа готова принести будь-які жертви заради того, кого любить. Що, власне, нічого надприродного в цьому немає. Але це розуміє лише той, хто сам такий.

Старий селянин має свою зашкарублу думку про суть людських почуттів та взаємин, він вирішує, що для надійності щастя треба вкоротити віку собачаті, вирізати жилку з його серця, дати курці склювати, її ж у борщі на обід подати, аби «щастя на дітей перейшло»... Так і робить. Але абсурдність усієї ситуації полягає в тому, що за такого розкладу подій несправедливість не стає справедливою. Адже в основі пропонованого старим «щастя» – та ж сама фантастична надприродна властивість творити собі добробут... Наприкінці ми бачимо старого розгубленим: він не дав порядку дітям, і це пригнічує, непокоїть його. А читачеві ясно, що старий батько просто сліпий душею, що він сам спокусився випадковістю щастя, зрадивши ідею трудової самостійності і моральної незалежності, природної сили людини. Адже тільки в цьому – основа й заповідь справжнього щастя.

Старий не може зрозуміти, що є цінності, які не вимірюються матеріальними статками, що діти підібрали собача, ще нічого не знаючи про його здатність приносити вигоду. Не заради вигоди взяли вони собача із собою, а заради атмосфери дружби, взаєморозуміння, гармонії всього живого. Тому й горе їхнє безмежне, тому й побиваються вони за своїм вірним другом, якого так несподівано втратили. Сюжетна канва поем В. Мисика дуже вигадлива, часом вона переростає в химерність, навіть з певними домішками містики. Ця оповідь бідніша на яскраві візуальні образи, тут завжди щось залишається схованим під примарною, містичною оболонкою.

У своїй творчості Василь Мисик тяжів до неокласиків, але водночас для його творчої манери характерне звертання до фольклорної традиції. Важливу роль в його поетичній картині світу відіграє природа, вона виступає не лише джерелом натхнення, але й, власне, рушійною силою творчості. Природа надихає поета на казкові образи та мотиви. Василь Мисик часто вдавався у своїх творах до традиційних українських міфів, переказів,

легенд. Людські долі в нього тісно переплітаються з долями рослин, тварин, явищами природи, що знаходить своє втілення в своєрідних візуальних образах.

Форма казки, філософської притчі з часом стала однією з найулюбленіших у поетичній творчості В. Мисика. Казкові або ж фольклорні елементи, образи, мотиви стали основою ліро-епічних творів «Щастя» й «Гетьманівна», які, не маючи жанрового визначення, є по суті поемами-казками. Можна зрозуміти, що саме захоплює Мисика в цій не дуже популярній у наш час літературній формі: по-перше, можливість певною мірою трансформувати елементи поемічної загостреності, афористичного вираження думки, простір для вільної фантазії.

Зрештою, в поетичному контексті Василя Мисика казка втрачає будь-яку жанрову обмеженість, вона стає джерелом для могутнього потоку емоцій, сягаючи висот справжньої лірики, де своєрідно втілюється взаємодія: невербальне (підтекст) – вербальне (словесний образ) – візуальне (підсумкове охоплення зорового ряду). Якщо в поемі-казці «Гетьманівна» дії здебільшого відбуваються на тлі чогось неймовірного, фантастичного, казкового, то в поемі-казці «Щастя» усі сюжетні лінії скеровуються на тло буденності, в русло звичайного селянського життя. Можливо тому сама образна система поеми «Щастя» складніша, вчинки героїв суперечливіші, вирішення проблем іноді надто несподіване. Основною рушійною силою в цій поемі-казці виступає конфлікт між різними системами цінностей, який в контексті розгортання сюжету виростає в конфлікт батьків і дітей.

Висновки. У статті проаналізовано місце і роль фантастичних складників образної системи у казках Василя Мисика, специфіки жанру казки саме як жанру поеми-казки у формуванні поетичної картини світу автора. З'ясовано, як проявляється у філософській ліриці Василя Мисика українська фольклорна традиція, а саме, через культивування поетом жанру віршованої казки, зокрема, в казках-поемах «Щастя» та «Гетьманівна». Показано, яким чином фантастичні складники міфологічних мотивів та образів уможливають створення етичного та естетичного ідеалу в поезії, де органічно поєднуються принципи неокласики та народнопісенної традиції. Виявлено співвідношення епічного та ліричного складників художнього тексту, а також взаємопереплетіння фантастичного, соціального та психологічного як рушійної сили в розвитку сюжету та формуванні фантастичних складників образної системи. Проведене дослідження допомагає також розкрити етико-естетичний потенціал поезії в контексті цінностей та ідеалів, яких потребує людина.

Результати дослідження можуть бути використані в огляді українського літературного процесу ХХ-го століття, особливо другої половини, адже саме на цей час припадає повернення в літературу Василя Мисика.

Література

1. Брюгген В. «...І форма жде киплячого металу!» ...І цілий всесвіт допоміг нести. Харків: Майдан, 2021. С.245–271.
2. Горбонос О. Літературна казка І. Франка та Р. Кіплінга як авторська анімалістична жанроформа: типологічний аспект. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія*. Ужгород, 2016. Вип. 2. С. 93–96.
3. Клименко-Синьоок Г. Неокласичні інтенції Василя Мисика. ...І цілий всесвіт допоміг нести. Харків: Майдан, 2021. С.296–307.
4. Копистянська Н. Різниця в хронотопі фольклорної і літературної казки. *Зб. На пошану проф. Марка Гольберга*. Дрогобич: Вимір, 2002. С.73-77.
5. Копистянська Н. Жанр, жанрова система у просторі літературознавства. Львів: Паіс, 2005. 368 с.
6. Мисик В. Лан. Вибране. Київ: Дніпро, 1970. 198 с.
7. Овдійчук Л.М. Жанрово-стильові особливості сучасної авторської казки. *Література світу: поетика, ментальність, духовність: зб. наук праць ДВНЗ Криворізький нац. ун-т*. Кривий Ріг: КНВП Інтерсервіс, 2014. Вип. 4. С.220–227.
8. Переяслов В.О. Природа в естетико-філософських ландшафтах В.О.Мисика. *Наукові записки ХНПУ ім. Г.С. Сковороди*. Вип. 3 (79), частина перша. Харків, 2014. С. 116–128.
9. Соловей Е. Українська філософська лірика: навч. посіб. із спецкурсу. Київ: Юніверс, 1998. 368 с.
10. Юнг К. Г. Архетипи і колективне несвідоме. Львів: Астролябія, 2013. 588 с.
11. Knodt R. Ästhetische Korrespondenzen. Denken im technischen Raum. Taschenbuch. Reclam Ditzingen, 1. Januar 1994. 166 s.

References

1. Briuhhen V. (2021) «...I forma zhde kypliachoho metalu!» ...I tsilyi vsesvit dopomih nesty [“...And the Mold is Waiting for the Boiling Metal!” ...And the Entire Universe Helped Carry]. Kharkiv: Maidan. S. 245–271 [in Ukrainian].
2. Horbonos O. (2016) Literaturna kazka I. Franka ta R. Kiplinha yak avtorska animalistychna zhanroforma: typolohichnyi aspekt [The Literary Fairy Tale by I. Franko and R. Kipling as an Authorial Animalistic Genre Form: Typological Aspect]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho un-tu. Seriia: Filolohiia*. Uzhhorod. Vyp. 2. S. 93–96 [in Ukrainian].
3. Klymenko-Synook H. (2021) Neoklasychni intentsii Vasylia Mysyka. ...I tsilyi vsesvit dopomih nesty [Neoclassical Intentions of Vasyl Mysyk. ...And the Entire Universe Helped Carry]. Kharkiv: Maidan. S. 296–307 [in Ukrainian].
4. Kopystianska N. (2002) Riznytsia v khronotopi folklornoї i literaturnoї kazky [The difference in the Chronotope of Folklore and Literary Fairy Tales]. *Zb. Na poshanu prof. Marka Holberha*. Drohobych: Vymir. S. 73–77 [in Ukrainian].
5. Kopystianska N. (2005) Zhanr, zhanrova systema u prostori literaturoznavstva [Genre, Genre System in the Space of Literary Studies]. Lviv: Pais. 368 s. [in Ukrainian].
6. Mysyk V. (1970) Lan. Vybrane [The Field. Selected Poems]. Kyiv: Dnipro. 198 s. [in Ukrainian].
7. Ovdiihchuk L.M. (2014) Zhanrovo-stylovi osoblyvosti suchasnoi avtorskoї kazky [Жанрово-стильові особливості сучасної авторської казки]. *Literatura svitu: poetyka, mentalnist, dukhovnist: zb. nauk prats DVNZ Kryvorizkyi nats. un-t*. Kryvyi Rih: KNVP Interservis, Vyp. 4. S.220–227 [in Ukrainian].
8. Pereiaslov V.O. (2014) Pryroda v estetyko-filosofskykh landshaftakh V.O. Mysyka [Nature in Vasyl Mysyk's Aesthetic and Philosophical Landscapes]. *Naukovi zapysky KhNPU im. H.S. Skovorody*. Vyp. 3 (79), chastyna persha. Kharkiv. S. 116–128 [in Ukrainian].
9. Solovei E. (1998) Ukrainska filosofska liryka [Ukrainian Philosophical Lyrics]: navch. posib. iz spetskursu. Kyiv: Yuniver. 368 s. [in Ukrainian].
10. Yunh K. H. (2013) Arkhetypy i kolektyvne nesvidome [Archetypes and the Collective Unconscious]. Lviv: Astroliabiia. 588 s. [in Ukrainian].
11. Knodt R. (1994) Ästhetische Korrespondenzen. Denken im technischen Raum [Aesthetic Communication as Thinking in Technical Space]. Taschenbuch. Reclam Ditzingen, 1. Januar 166 s. [in Deutsch].

FANTASTIC COMPONENTS OF THE FIGURATIVE SYSTEM IN VASYL MYSYK'S FAIRY TALES

Abstract. The article is devoted to the analysis of the place and role of fantastic components of the figurative system in Vasyl Mysyk's fairy tales, the specifics of the fairy tale genre, as the genre of the poem-tale, in the formation of the author's poetic picture of the world. It is through the fairy tale that the author succeeds in revealing the ethical and aesthetic potential of poetry in the context of values and ideals that a person seeks. The purpose of the article is to determine the place and role of fantastic components of the figurative system in Vasyl Mysyk's fairy tales, and also to find out how the Ukrainian folklore tradition manifests itself in the author's philosophical lyrics, namely, through the cultivation of the poetic fairy tale genre by the poet, in the fairy tale poems «Happiness» and «Hetmanivna», in particular. In addition, one of the tasks of the analysis is to reveal the correlation of epic and lyrical components of the literary text, as well as the interweaving of the fantastic, social and

psychological as a driving force in the development of the plot and the formation of the figurative system. In order to study the specifics of the fairy tale genre, the figurative and semantic richness of poetic texts, methods of conceptual and interpretive-textual analysis have been used. It is revealed that the general mythopoetic picture of the world is based on inseparability of mythological and biographical aspects, which, in turn, have influenced the use of elements of biographical analysis in the research. Thus, the place and role of fantastic components of the figurative system in Vasyl Mysyk's fairy tales have been analyzed in the article. It is clarified how the Ukrainian folklore tradition manifests itself in Vasyl Mysyk's philosophical lyrics. It is shown how the fantastic components of mythological motifs and images enable the creation of an ethical and aesthetic ideal in poetry, where the principles of neoclassicism and the folk song tradition are organically combined. The correlation of epic and lyrical components of the literary text has been revealed as well. The conducted research also helps to reveal the ethical and aesthetic potential of poetry in the context of values and ideals. The results of the research can be used in reviewing the Ukrainian literary process of the 20th century.

Keywords: Vasyl Mysyk, fantastic components, figurative system, poem-tale, folklore tale, poetic picture of the world, literary tale, myth, motif, plot.

© Соловйова Ю., 2024 р.

Юлія Соловйова – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри мистецтвознавства Харківської державної академії культури, Харків, Україна; julia-solo@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0001-6116-3733>

Yuliya Solovyova – Candidate of Pedagogy, Associate Professor of the Department of Art Criticism, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv, Ukraine; julia-solo@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0001-6116-3733>